

ULUSLARARASI TİCARİ BOYUTUYLA ORGANİK TARIM VE DEVLET DESTEKLERİ

Selçuk İPEK

Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İİBF, Maliye Bölümü
selcukipek@comu.edu.tr

Gözde YAŞAR ÇİL

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
SBE Maliye Bölümü
gyasar@gmail.com

ÖZET

Küresel düzeyde yaşanan çevre kirliliği ve buna bağlı olarak doğal dengenin korunması ihtiyacı, beraberinde bazı alternatif üretim şekillerini de gündeme getirmiştir. Bu üretim şekillerinin tarımsal alana yansımaları organik tarım şeklinde olmuştur. Toplumlar arasında çevre ve sağlığa ilişkin bilinç düzeyiyle birlikte organik tarıma ilgi artmakta ve dünyada organik tarım pazarı artan oranlarda genişlemektedir. Organik tarım açısından gelişmiş ülkeler kendi iç taleplerini karşılayamadıklarından, gelişmekte olan ülkelere ithal ettikleri ürünleri tüketmektedirler. Bu yönüyle organik tarım dünya ticaretinde önemli bir unsurdur ve bir çok ülkede devlet tarafından desteklenmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, dünyada ve Türkiye’de organik tarımın ticari boyutu ve organik tarıma yönelik devlet desteklerinin ortaya konulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Organik Tarım, Organik Tarım Ticareti, Devlet Destekleri,

ORGANIC AGRICULTURE AND STATE SUBSIDIES IN THE DIMENSION OF INTERNATIONAL TRADE

ABSTRACT

Environmental pollution at the global level and the need for the preservation of natural balance brought some alternative production methods to the agenda. The reflection of these production methods to agriculture field has been in the way of organic agriculture. With the increase of consciousness level related to environment and health in societies, the interest on organic agriculture has increased and organic agriculture market has broadened at increasing rates in the world. Since developed countries do not meet their own domestic

demands, they consume products imported from developing countries. Therefore, organic agriculture is an important component in the world trade and is supported by government in many countries. The main objective of this study is to convey the commercial size of the organic agriculture both in the World and in Turkey and the government supports towards organic agriculture.

Keywords: Agriculture, Organic Agriculture, Organic Agriculture Trade, State Subsidies.

GİRİŞ

Buharlı makinelerin keşfedilmesiyle birlikte başlayan sanayi ve teknolojiye hızlı gelişmeler, bir takım sorunları da beraberinde getirmiştir. Teknolojik gelişmelerle birlikte bir çok alanda ve özellikle tarım alanında kullanılmaya başlanan kimyasal içerikli ilaçlar ve gübrelerin ekonomik açıdan verimliliği artırmak suretiyle yaptığı katkının yanında, doğal dengenin bozulması şeklinde yarattığı olumsuz etkiler dikkat çekmeye başlamıştır. Bu süreç sadece ekonomik hususların değil, çevresel bir takım faktörlerin de dikkate alınması gerektiğinin anlaşılmasını sağlamıştır. Organik tarım kavramı bu sürecin ürünlerindedir.

Son yıllarda dünyada organik tarım konusu sık sık gündeme gelmektedir. Bunun en büyük nedeni kuşkusuz çevre ve sağlık bilinci düzeyindeki artıştır. Küresel kirliliğin artmasıyla birlikte gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde organik tarıma yönelik bir takım düzenlemeler yapılmakta ve organik tarım üretimi artmaktadır. Her geçen gün talebin artmasıyla birlikte organik ürünlerin ticaret hacmi de artmış ve önemli boyutlara ulaşmıştır. Devletler bu pazardan daha fazla pay alabilmek için yaptıkları bir takım düzenlemelerle organik tarımı geliştirmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla organik tarım sadece çevre ve sağlık bilinci açısından değil, uluslararası pazarlarda ülkelerin daha fazla pazar payına sahip olabilmeleri amacıyla da desteklenmektedir. Çalışmamızın konusu da organik tarıma verilen desteklerin uluslararası ticari boyutu açısından ele alınması ve verilen devlet desteklerinin ortaya konulmasını içermektedir.

Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada ilk olarak organik tarım kavramına değinilecektir. Daha sonra organik tarımın gelişimi, uluslararası ticari boyutu ve organik tarıma yönelik devlet destekleri ele alınacaktır.

1.ORGANİK TARIMIN TANIMI, AMAÇLARI VE ÖNEMİ

Organik tarım; ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup esas itibariyle sentetik kimyasal ilaçlar ve gübrelerin kullanılmasının yerine organik ve yeşil gübreleme, münavebe (ekim nöbeti), toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, parazit ve predatörlerden (zararlı böcekleri yiyen hayvanlar) yararlanmayı tavsiye eden ve üretimde miktar artışını değil ürünün kalitesinin yükselmesini ilke edinen bir üretim şeklidir (Turhan, 2005, s.18, Best, 2008, s.95). Bu üretim biçimi sürdürülebilir tarımsal üretim sistemlerinin entegrasyonunu amaçlayan bir yaklaşım olarak görülebilir (Lampkin vd.,1999, s.1). Buradaki sürdürülebilirliğin sadece tarımla sınırlı olmadığını, ekonomik, çevresel ve hukuksal alanı da kapsadığını belirtmek gerekir (Stastny vd., 2008, s.299).

Bu üretim şeklini ne “gübresiz ve ilaçsız tarım” ne de “doğal tarım” yöntemleriyle karıştırmamak gerekir. Organik tarımın kendine özgü standartları vardır (Kırımhan, 2005, s.37). Organik tarım; çiftliğin yönetiminden, ürünlerinin pazarlanmasına kadar kendi özel prensip ve uygulamaları olan, sürdürülebilir tarım sistemlerine bir yaklaşım olarak görülebilir (Demiryürek, 2004, s.3). Kısaca, organik tarım kimyasal girdi kullanmadan, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı tarımsal üretim biçimidir . Bu sürecin tüm aşamaları ulusal ve uluslararası geçerliliğe sahip kurallara göre yapılmakta ve bu standartlara uygunluk bağımsız kuruluşlarca kontrol edilerek, sertifikalandırılmaktadır. Bu sayede, organik ürünlere yönelik tüketicinin güveni sağlanmaktadır (Demiryürek ve Bozoğlu, 2007, s.316).

Organik tarımda temel amaç, insanın kullandığı her türlü gıda ve besin maddeleriyle, barınma ve giyinme maddelerinin insan sağlığına zarar vermeyecek ya da en az zarar verecek şekilde ve devamlı olarak üretilmesidir (Gündüz ve Kaya, 2007,

s.315; Marangoz, 2008, s.30). Bu bağlamda organik tarımın; genetik değişikliğe uğratılmamış tohum kullanmak, toprakta zararlı etki bırakabilecek kimyasal gübre kullanmamak, zararlılarla ve hastalıklarla mücadelede kalıcı, doğaya zarar veren ve parçalanmayan kimyasallar kullanmamak, ürünün sertifikasyon ve etiketlendirmesini yaptırmak şeklinde dört temel ilkesi vardır (Sürmeli,2003:26). Böylece insan ve çevre sağlığı yanında doğal kaynakların korunması da sağlanmış olacaktır (Kırımhan, 2005, s.38, Stastny vd.,2008, s.299). Organik tarım, tüketici ve üretici perspektifinden bakıldığında yiyecek kalitesi, insan sağlığı, çevresel, hayvansal refah ve sosyo-ekonomik hedeflere sahip olan bir üretim sistemidir (Younie, 2001, s.315). Organik tarım sadece bir gıda üretim kaynağı olmayıp, aynı zamanda biyolojik çeşitliliğin korunmasının, erozyon, çölleşme ve iklim değişikliğine neden olan faktörlerin etkisinin giderilmesinin başlıca kaynağı olup, kimyasal kirlilik ve zehirli kalıntının sonlandırılmasını da temel amaç edinmiştir (Gündüz ve Kaya, 2007, s.315, Marangoz, 2008, s.4).

Organik tarım, her ne kadar sertifikasyon ve geçiş süreci maliyetlerini beraberinde getirirse de kimyasal girdi maliyetlerinden tasarruf sağlaması, dış girdiye ihtiyaç duyulmadığından yatırım maliyeti gerektirmemesi, kendi kendine yeten bir üretim sistemi oluşturabilmesi, ürün kalite ve miktarında artış sağlayabilmesi, ulusal ve uluslararası bazda talebi olan üretim biçimi olduğundan ihracat potansiyeli bulunması, yerel gıda çeşitleriyle ithalatın ikamesine olanak sağlayarak ithalata bağımlı döviz rezervleri kısıtlı gelişmekte olan ülkeler için kendi kendine yeten bir yapı oluşturabilmesi ve organik tarım çiftliklerini çeşitlendirmek için artan emek ihtiyacından dolayı kırsal ve ulusal kalkınmaya katkı gibi özellikleri de beraberinde getirdiğinden üretimi tetiklemiş ve organik tarım tüm dünya genelinde kabul gören ve uygulanan, talep edilen bir tarımsal üretim biçimi olarak uygulanmaya başlamıştır (Uzun, 2006, s.107, Lampkin vd.,1999). Görüldüğü gibi organik tarım, tarım sektörüne yaptığı sürdürülebilirlik katkısının (Bulu, 2006, s.1025) yanında çok farklı alanlara da katkıda bulunmaktadır. Bunlardan biri de tüm dünyada artarak büyüyen bir organik tarım ürünleri ticaretidir.

2.ORGANİK TARIMIN GELİŞİMİ VE TİCARİ BOYUTU

2.1. Dünyada Organik Tarımın Gelişimi ve Ticari Boyutu

Organik tarım yeni bir oluşum olarak düşünülmemelidir. Üretim boyutuyla bakıldığında organik tarım, tarımda kimyasal maddelerin yaygın olarak kullanımından önce de dünyada bir çok yerde, araştırma merkezlerinde ve çiftliklerde araştırma konusu olmuş (Kırımhan, 2005, s.50) ve 1900'lü yılların başından itibaren İngiltere ve İsviçre gibi ülkelerde küçük çaplı uygulamalarda kendini göstermeye başlamıştır. Ayrıca Almanya'da 1893-1925 yılları arasında sağlıklı ürünlerin satıldığı 'reform mağazaları'nın kurulması da organik tarım uygulamaları olarak değerlendirilebilir (Uzun ,2006, s.4).

Yirminci yüzyılın ortalarına gelindiğinde dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli sorun, nüfusun hızla artmasına karşın, özellikle savaş sonrasında insanlara yeterli miktarda ucuz gıda sağlanamaması olmuştur. 1950 yılından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Marshall yardımı ile sağlanan ekonomik katkılar ve aşırı desteklemeler sonucu konvansiyonel tarım süratle yayılmış, makineleşme, kimyasal ilaç ve gübreler ile kimyasal katkı maddeleri kullanılmaya başlanılmıştır.

Dünyada 1960'lı yıllara kadar çevre koruyucu, çevre iyileştirici bir sektör olarak tanımlanan tarım sektörünün bu özelliği, 1970'li yıllardan itibaren sorgulanmaya, tartışılmaya başlanmış ve tarım sektörünün toprak işleme tekniklerinden başlayarak, sektörde kullanılan girdiler, bu girdilerin üretim ve kullanım süreçleri, kullanıldığı ürünler üzerindeki etkileri ile tarımsal ürünleri tüketenlerin üzerinde ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerine yönelik araştırmalar, tarım sektörünün çevre kirliliği üzerindeki etkisinin sanıldığından daha fazla olduğunu ortaya koymuştur (Sürmeli, 2003, s.22, www.tarim.gov.tr, 18.10.2009).

1970'li yıllara kadar ayrı ayrı devam eden çalışmalar, 1972 yılında; tüm dünyadaki organik tarım hareketlerini bir çatı altında toplamayı, hareketin gelişimini sağlıklı bir şekilde yönlendirmeyi, gerekli standart ve yönetmelikleri hazırlamayı, tüm gelişmeleri üyelerine ve çiftçilere aktarmayı amaçlayan Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu'nun

(IFOAM) kurulması ile farklı bir boyut kazanmıştır (Er ve Başalma, 2008, s. 28, Raynolds, 2000, s.300). Gerçekten de dünya genelinde organik gıda maddeleri üretimine yönelik birleştirilmiş ve/veya uyum sağlanmış üretim standartları uygulamaları, büyüyen organik tarım arazileri ve organik ürün pazarlarının daha da gelişebilmesi için oldukça önemlidir. Kuralların uyumlaştırılması ve her bir ülkenin kendi regülasyonlarının ortak olarak yeniden düzenlenmesi, organik ürünlerin ticaretinin zorluklarını ortadan kaldırmak için gereklidir (Fersino ve Petruzzella, 2009).

1980'li yıllara gelindiğinde çevrenin geri dönülemez biçimde kirlenip doğal dengenin tahrip olmaya başladığı ve bu olumsuzluklar karşısında özellikle Avrupa ülkelerinde çevreye duyarlı üreticiler doğal dengeyi bozmadan, çevreyi kirlenmeden, insanlarda ve diğer canlılarda toksik etki yapmayan temiz ürünler üretmeye yönelik alternatif sistemlerin arayışına girmiş ve bir süre sonra üretici-tüketici zinciri oluşmaya başlamıştır. Organik tarımın 20. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ekolojik açıdan modern bir endüstrinin pek çok özelliğini aldığı görülmektedir. Tarıma yönelik çevresel ve diğer sorunlara karşılık olarak 1980'lerde hareketlenen organik tarım, AB'de 1992'den beri ortak tarım politikalarıyla gelişimini sürdürmektedir (Michelsen, 2008, s.118-119). Çevre dostu üretim sistemleri arasında organik tarım yasal düzenlemelerle ve yüksek pazar değeri ile dünya üzerinde hızla yayılmaktadır (İTO,2009, s.32).

Organik tarıma ilişkin bu süreç sonunda; konvansiyonel tarımın olumsuz etkileri ortaya çıkmaya başladıkça, Amerika'da, Avrupa'da ve bir çok kuzey ülkesinde bu konuda duyarlı üretici ve tüketicilerin biraraya gelmesi ve organik tarıma verilen önem nedeniyle (Raynolds, 2000, s.299) organik tarım ticareti, ithalat ve ihracatı artmaya başlamıştır. Bu artışların daha çok gelişmiş ülkelerde olduğu görülmektedir.

ABD, Kanada, Avustralya, Japonya ve AB ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde iç pazarı sürekli artış gösteren organik ürünlerin üretiminin gelişimini sağlayan faktör, tüketici talepleri ve bozulan doğal yapının sürdürülebilir bir hale getirilmesi çalışmaları olarak açıklanabilir (Uzun, 2006, s.107). Ancak,

gelişmekte olan ülkelerde organik üretim yapısı farklılık göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde organik üretim iç pazarın talebini cevaplamak amacıyla değil, ihracat amacıyla başlamıştır (İTO,2006, s.21).

Organik tarım üretimi yapan ülkeler tüm dünyada genellikle üretime geçişte ülkelerinin geleneksel ürünlerinden başlamayı tercih etmişlerdir (Marangoz, 2008:30). Örneğin Hindistan'da çay, Danimarka'da süt ve ürünleri, Arjantin'de et ve mamulleri, Orta Amerika ve Afrika ülkelerinde muz, Tunus'ta hurma, zeytinyağı, Türkiye'de kurutulmuş ve sert kabuklu meyveler, organik olarak üretilen ilk ürünlerdir (Usal, 2006, s.18).

Dünya'da organik ürün talebi gün geçtikçe artmaktadır. Bu artışın orta vadede de devam edeceği tahmin edilmektedir. Bu talebi karşılayacak satışların büyük bir kısmı Kuzey Amerika ve Batı Avrupa ülkelerinde gerçekleşmektedir. Bu ülkelerin organik gıda pazarındaki payı %97'dir. Ayrıca Avustralya ve Latin Amerika ülkelerinde de organik ürün talebi ve üretimi artmaktadır (Sahota, 2005, s.19). Organik ürün pazarının en büyük ithalatçı ülkeleri ise AB, ABD ve Japonya'dır. Örneğin İngiltere organik gıda ihtiyacının %70'ini ithal etmektedir (www.egelihracatcilar.com,11.10.2009). Bu yönüyle organik tarım ekonomik birikimlere de imkan tanıyarak gelişmekte olan ülkelere sınırlı bir bütçe ile üretim yapabilme ve önemli bir ticari aktör olabilme imkanı da sunmaktadır (Gomiero vd., 2008, s.242).

Organik tarım dünyada 150 ülkede, yaklaşık 32.3 milyon hektar alanda ve 1.2 milyon tarım işletmesinde uygulanmaktadır. Tablo:1'de de görüldüğü gibi organik tarımsal üretimde mevcut alanların % 37'si Okyanusya (12.1 milyon hektar), % 24'ü Avrupa (7.8 milyon hektar), % 20'si Latin Amerika (6.4 milyon hektar), % 9'u Asya (2.9 milyon hektar), % 7'si Kuzey Amerika (2.2 milyon hektar) ve % 3'ü Afrika kıtasında (0.9 milyon hektar) yer almaktadır.

Tablo:1
Dünya'da Organik Tarımın Dağılımı

Kıta	Organik Tarım Alanı (milyon hektar) ve Yüzdesi		Üretici Sayısı
Afrika	0.9	% 3	530.000
Asya	2.9	% 9	230.000
Avrupa	7.8	% 24	200.000
Latin Amerika	6.4	% 20	220.000
Kuzey Amerika	2.2	% 7	12.064
Okyanusya	12.1	% 37	7.222

Kaynak: FIBL&IFOAM, 2009 www.fibl.org, 12.03.2010.

Dünyada organik ürün ticareti de giderek artmaktadır. Organik ürün ticaret hacmi 1996-2000 yılları arasında 21.5 milyar dolar iken, 2001 yılında 20.4 milyar dolar, 2005 yılında 36.2 milyar dolar, 2007 yılında 47.0 milyar dolar olmuştur. 2010 yılında ise organik ürün pazarının 66.3 milyar dolar olması beklenmektedir (Yussefi ve Willer, 2007).

Günümüzde sadece gelişmiş ülkeler organik ürünlerin temel tüketicileri olarak görülmekte ve ihracata yönelik çalışan ülkeler için önemli bir gelir kaynağı olmaktadır. Önümüzdeki süreçte gelişmekte olan ülkelerde de organik ürünlere talebin artacağı tahmin edilmektedir. Bir çok ürün kategorisinde talep edilen miktar arz edilen miktardan daha fazla olduğundan dünyada organik üretim sürekli artmaktadır (Başarı ve Çetin, 2006, s.449).

2.2. Türkiye'de Organik Tarımın Gelişimi ve Ticari Boyutu

Türkiye'de organik tarım, 1980'li yılların ortasında Avrupalı ithalatçıların talebi doğrultusunda Ege Bölgesinde başlamış ve buradan tüm Türkiye'ye yayılmıştır (Gündüz ve Kaya, 2007, s.21, Altındişli, 2002, s.10, Marangoz, 2008, s.49). Çoğu Avrupa ülkesinde ve ABD'de organik tarımın gelişimine çiftçilerin öncülük etmesine karşın, Türkiye'de organik tarım, Avrupalı özel organik tarım şirketlerinin elemanlarınca çiftçilerle tanıtılmış ve benimsetilmiştir. Başka bir deyişle, Avrupa ve ABD'de organik tarımın yapılanması üreticiden başlayarak (arz kaynaklı) aşağıdan yukarıya doğru iken; Türkiye'de organik tarımla ilgilenen şirketlerden üreticiye doğru (talep kaynaklı)

yukarıdan aşağıya bir yapılanma söz konusudur. Bu durumda, Türkiye’de çiftçilerin organik tarımı benimsemelerinde etkili olan faktörler ve bunların öncelik sırasının, dünyadaki motivasyon unsurlarından farklı olması beklenebilir. Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde, yetiştiricilerin organik üretime geçmelerinde ekonomik faktörlerin (özellikle prim fiyat ve pazar garantisi) en etkili motivasyon unsuru olduğu belirlenmiştir (Demiryürek, 2004, s.64).

Türkiye’de organik tarım uygulamasına yönelik ilk organizasyon, 1992 yılında Organik Tarım Organizasyonu Derneğinin (ETO) kurulmasıyla başlamıştır. 1994 yılında IFOAM Temel standartları ve 2092/91 sayılı AB Organik Tarım Yönetmeliği’ne dayalı ilk ulusal yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Ekolojik tarımla ilgili ülke çapında kontrol yetkisi Tarım ve Köyşleri Bakanlığına verilmiştir ve bünyesinde ATÜT (Alternatif Tarımsal Üretim Teknikleri) Dairesi kurulmuştur. 3 aralık 2004 yılında yürürlüğe giren “Organik Tarım Kanunu” ile organik tarımsal üretim faaliyetlerine yasal bir çerçeve getirilmiş, kontrol ve sertifikasyon hizmetlerine yasal dayanak oluşturulmuştur. Yönetmeliğin gözden geçirilme çalışmaları bu süreçte devam etmiş ve 10 Haziran 2005 yılında en son 25841 sayılı Resmi Gazetede “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” yayınlanmıştır (www.eto.org.tr, 22.10.2009).

Tablo:2
Türkiye’de Organik Tarımın Genel Görünümü

Yıllar	Ürün sayısı	Üretici sayısı	Üretim alanı (ha)	Üretim miktarı (ton)
1997	53	7.414	14.256	47.612
1998	67	8.199	24.042	99.300
1999	92	12.275	46.523	168.306
2000	95	18.385	59.985	237.210
2001	98	15.795	11.324	280.328
2002	150	12.428	89.827	310.125
2003	179	13.016	103.500	359.131
2004	174	12.806	209.573	378.803
2005	205	14.401	203.811	421.934
2006	203	14.256	192.789	458.095
2007	201	16.276	174.283	568.128
2008	247	14.926	166.883	530.225

Kaynak: Tarım Bakanlığı, www.tarim.gov.tr, 10.03.2010, Turhan, 2005, s.18; Özbilge, 2007, s.217; Ataseven ve Güneş, 2008, s.29.

Dış pazarlarca talep edilen çeşitlerin, talep edilen miktarlarda üretilmesiyle başlayan organik tarım ürünleri üretimi 2000'li yıllarda yeni bir boyut kazanmıştır. Son dönemde organik tarım pazarlarına yeni ürünler sunulmakta ve geleneksel ürünlerde olduğu gibi talep yaratma çalışmaları yoğunluk kazanmaktadır. Türkiye'de organik tarıma ilişkin genel veriler aşağıda Tablo-2'de görülmektedir. Buna göre 1997 yılında yaklaşık 14256 hektarlık bir alanda organik tarım üretimi yapılan ülkemizde bu rakam 2004 yılında 209 573, 2006 yılında 192 789 hektara ve 2008 yılında da 166 883 hektar olmuştur. Üretici sayısında da yine benzer bir gelişme sağlanmış ve 1997 yılında 7414 adet olan üretici sayısı 2002 yılında 12428, 2006 yılında 14 256, 2008 yılında da 14 926'ya yükselmiştir.

Ülkemizdeki organik üreticilerin ve üretim alanlarının bölgelere göre dağılımı da Tablo-3'te görülmektedir. Tablo-2 incelendiğinde 4894 üretici ve %37 payla Ege bölgesinin ilk sırada olduğu, bunu 2907 üretici (%22) ile Karadeniz bölgesi ve 2021 üretici (%16) ile Doğu Anadolu bölgesinin takip ettiği görülmektedir. Bu bölgeleri İç Anadolu, Marmara ve Akdeniz Bölgeleri (1374,746 ve 711) izlemiş, Güney Doğu Anadolu bölgesi 373 üretici (%3) ile en az organik üretici bulunan bölge olmuştur.

Tablo:3
Organik Üretici ve Üretim Alanlarının Bölgelere Göre Dağılımı

Bölgeler	Üretici Sayısı	%	Üretim Alanı	%
Akdeniz	711	6	17048	17
Doğu Anadolu	2021	16	7890	8
Ege	4894	37	42.609	41
Güneydoğu Anadolu	373	3	21692	21
İç Anadolu	1374	10	6168	6
Karadeniz	2907	22	5480	5
Marmara	746	6	1861	2

Kaynak: İTO, 2009, s.35; İTO, 2006, s.12.

Organik üretim alanlarının dağılımına bakıldığında ise en büyük üretim alanınının 42609 ha organik üretim alanı ve %41 payla Ege bölgesinde olduğu görülmektedir. Bunu 21692 ha alan ve %21 payla Güney Doğu Anadolu Bölgesi ve 17048 ha alan ve %17 payla Akdeniz Bölgesi izlemektedir. Bu bölgeleri

Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz bölgeleri (7890, 6168, 5480) izlemiş, Marmara Bölgesi 1861 ha alan ve %2 pay ile en küçük üretim alanına sahip bölge olmuştur.

FIBL(Organik Tarım Araştırma Enstitüsü-İsviçre)'a göre Türkiye organik arazi açısından dünyada 33. ülke, organik üretim yapan tüm ülkelerdeki üreticiler arasında ise 16. sırada bulunmaktadır (Yussefi ve Willer, 2007). Türkiye, dünyada en fazla organik üretim alanına sahip 33. ülke olmasına rağmen; toplam tarım arazisinin sadece %0,8'inde organik tarım yapılmaktadır. 9.Kalkınma Planına göre bu oranın 2013 yılında %3 olması beklenmekte ve 2020'de %8 olması hedeflenmektedir. Dünya organik ürünler pazarında Türkiye'nin payının %1'in de altında olduğu belirtilmektedir (Demiryürek ve Bozoğlu, 2007, s.317).

Modern tarım uygulamalarının ekonomik ve teknik nedenlerle bazı bölgelerde kısmen, bazı bölgelerde ise neredeyse tamamıyla uygulamaya sokulamaması nedeniyle Türkiye'deki tarım alanlarının gelişmiş ülkeler düzeyinde zarar görmemiş olması ve GAP ile diğer sulama projelerinin de katkıda bulunduğu geniş tarım potansiyeli, Türkiye'nin global pazarın artan talebi karşısında daha fazla pay almasını sağlayacak önemli hususlardır. Türkiye'de çok farklı organik koşulların varlığı, biyolojik zenginliği ve bu farklılığa adapte olmuş geniş ürün yelpazesi organik tarım açısından sahip olduğu önemli avantajlardır. Türkiye'de sözleşmeli üreticilik sistemi ile başlayan organik tarım ürünleri üretimi konvansiyonel ürünlerde olduğu gibi talep yaratma çabalarının yoğunluk kazanması sonucu bağımsız projelerle gerçekleştirilen üretim şekliyle de desteklenmeye başlanmıştır (Çetin, 2005, s.19-20).

Türkiye'de daha çok ihracat amaçlı organik üretim yapılmakta, iç piyasada henüz sınırlı sayıda pazarlama firması bulunmaktadır. İç piyasaya giriş kolaydır, çünkü potansiyel pazar hazırdır ve pazarda üretici sayısı sınırlıdır. Bununla birlikte risk de mevcuttur. Çünkü piyasa yeni oluşmaktadır ve yeterli bir pazar-pazarlama araştırması bulunmamaktadır. Aynı şekilde Türk tüketicisinin organik ürünler için ödemeye razı olduğu fiyat farkı ortalama %2 civarındadır (Pezikoğlu, 2004, s.8). Ancak iç talep koşulları henüz organik tarımı destekler yapıda olmasa da

dış talebin hızla artması sektörü destekleyici en önemli unsur olarak görülmektedir (Sakarya, 2006, s.864).

Türkiye’de ihraç edilen organik ürünler ilk yıllarda tamamen hammadde halinde iken günümüzde işlenerek ihraç edilen ürünlerin miktarı giderek artmaktadır. 1985-86 yıllarında kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı ihracata konu olan organik tarım ürünleri iken, 2001 yılında sektör ve ürün yelpazesi genişlemiştir. Organik ürünler üretim ve ihracatı sert kabuklu kuru meyveler, dondurulmuş meyve ve sebzeler, yaş meyveler ve sebzeler, baharatlar ve bakliyat sektörlerinde yoğunlaşmış olup gülsuyu, gülyağı, zeytinyağı ve pamuk üretimi ve ihracatı gerçekleştiren diğer organik ürünler olmuştur (İTO, 2006, s.19). Ancak Türkiye çok çeşitli organik mal yelpazesine, çok hızlı gelişen organik üretimine ve bir çok malda dünya piyasalarında ön sıralarda bulunmasına rağmen dünya ve AB bazında istenilen düzeye ulaşamamıştır (Çetin ve Başarır, 2006, s.72).

Organik tarım ürünleri arasında yer alan organik gıdaların büyük bir bölümü kurutulmuş olarak ihraç edilmektedir. Bunun başlıca nedeni ise Türkiye’den yurt dışına ihraç edilen bu ürünlerin, yaş olarak nakliyesi için yüksek maliyetlerin olmasıdır. Bu sayede kazanılan döviz %15-20 arası artmakta ve bu ürünlerle yeni ihracat potansiyeli yaratılmaktadır (Çetin, 2005, s.29).

Türkiye’nin organik ürün ihracatı 1998 yılında 19.4 milyon dolar, 2000 yılında 22.8 milyon dolar, 2003 yılında 36.9 milyon dolar ve 2005 yılında 26.2 milyon dolar, 2007’de 29.4 milyon dolar ve 2008’de 27.2 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (www.tugem.gov.tr, Erişim, 29.10.2009). İhracatımızın yöneldiği ülke sayısı 37 olup AB ülkeleri en önemli ihraç pazarlarımızı oluşturmaktadır. Bunlar arasında Almanya (%37,3), İngiltere (%9,4), Hollanda (%7,7), İsviçre (%7,4), Fransa (%6,8) ve İtalya (%5,4) ön sıralarda yer almaktadır. AB ülkeleri dışında, Kuzey Avrupa ülkeleri, ABD, Kanada ve Japonya dikkat çeken potansiyel pazar görünümündedir (İTO, 2006, s.19).

3. ORGANİK TARIMA YÖNELİK DEVLET DESTEKLERİ

Konvansiyonel tarımda pazar payı yarışı dolayısıyla yaşanan rekabet organik tarım alanında da kendini göstermektedir. Ancak aralarındaki temel farklılık özellikle gelişmiş ülkeler tarafından organik tarım ticaretine koruyucu gümrük vergilerinin konulmamasıdır. Bunun nedeni ise organik tarıma büyük mali destek verilmesi ve bunun etkisiyle büyük bir üretim artışı yaşanmasına rağmen talep artışının üretim artışından fazla olmasıdır. Yani gelişmiş ülkeler organik ürün talebini karşılayamamaktadır. Bu yüzden de organik tarım ürünlerinin uluslararası ticaretinde konvansiyonel tarım ürünlerinde görülen engelleyici faktörler uygulanmamaktadır (Çetin ve Başarır, 2006, s.80). Normal şartlarda gelişmiş ülkeler dışa bağımlı olmak istemediklerinden tarım sektörlerini(konvansiyonel tarım) hem mali olarak desteklemekte hem de gümrük vergileriyle korumaktadırlar.

Tarım sektörünün dünya veya herhangi bir ülke ekonomisine katkısı değerlendirilirken sadece istihdam boyutunun veya ticari boyutunun değerlendirilmesi yanlış olur. Konunun sosyal faydasının da dikkate alınması gerekir. Tüm sektörlerde çalışan insanların beslenmeye ihtiyacı olduğu ve bunun da tarımsal faaliyetlerden sağlandığı unutulmamalıdır. Yani tüm sektörler yeterli gıda maddesi üretimi ve işgücü bakımından tarımdan doğrudan veya dolaylı destek almaktadır. Tarım sektörünün bu öneminin yanında gelişmiş ülkelerdeki bireylerin tükettikleri ürünlerin niteliği konusunda gösterdikleri hassasiyetin artması ve daha fazla bedel ödeyerek daha doğal ve kaliteli ürünler tüketmeye başlaması, üreticilerin bu gelişmelere uygun davranmaları sonucunu doğurmuştur. Sürdürülebilir yaşam tarzı ve kalkınma anlayışıyla da uyumlu olan bu gelişme bir çok ülkede devlet tarafından organik tarımı teşvik etmeyi gerekli kılmıştır (İTO, 2009, s.10-16). Özetle dünyada hızlı bir talep artışı gösteren organik tarım ürünleri gerek uluslararası ticaret, gerek ülkelerin sektörlerini korumak, gerekse sağlık ve çevre bilinci çerçevesinde desteklenmektedir. Başka bir deyişle organik tarımın desteklenmesi birçok nedene dayanabilir. Ancak çalışmamızda organik tarıma yönelik destekler sadece ticari boyutu açısından değerlendirilecektir.

3.1. Dünya'da Organik Tarıma Yönelik Devlet Destekleri

Başta AB'ye üye ve aday ülkeler ve ABD olmak üzere birçok ülke tarımla uğraşanlara çeşitli destek ve teşvikler sağlamaktadır.

ABD: Önceleri küçük çaplı çiftçilerin bir faaliyeti olarak kabul edilen organik tarım, Organik Gıda Üretimi Hareketiyle daha aktif hale getirilmiş ve Ulusal Organik Standartlar Yönetim Kurulu oluşturulmuştur. ABD'de organik tarım devlet kontrolünde yürütülmektedir. Organik tarımın insan hayatı ve doğal dengeye katkısı ve sürdürülebilir bir tarım sistemi olması, yasal mevzuatı da organik tarım üreticisinin yanında olmaya zorlamıştır. Bu nedenle birçok ülkede olduğu gibi ABD'de de organik tarım üreticisi organik tarım kanunu ya da yönetmelikleri tarafından özellikle sertifikasyon için peşin ödemeler ya da ödeme kolaylıklarıyla destek bulmaktadır. ABD'de bu sistem, organik tarım üreticisine sertifika sürecinin başında bir ödeme yapılması ve bunun da geri ödemesiz şekilde bağlı bulunan hesap tarafından yapılması şeklinde işlemektedir (Bulut ve Bilgili, 2006, s.967).

Latin Amerika: Genel olarak organik hareket kendi gayretiyle gelişmiştir. Direkt olarak destek veya ekonomik yardım sağlayan devlet bulunmamaktadır. İstisnai olarak Brezilya'da organik üretim, araştırma, pazar ve ticareti teşvik etmek amacıyla devlet Bakanlıklararası Organik Planı yayınlamıştır. Bolivya'da ise organik üretimin gelişimini desteklemek ve ulusal kontrol sisteminin kurulması amacıyla hareket planı oluşturulmuştur (www.egelihracatcilar.com, Erişim, 11.10.2009).

Dünya organik gıda pazarının %50'sinden fazlasına sahip olan AB ülkeleri aynı zamanda dünyanın en büyük dış alımcısı konumundadırlar (Sayın, 2002, s.31). AB'de 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren Ortak Tarım Politikası(OTP) ile organik tarım, birliğin tarım politikasının merkezine yerleşmiştir. Ortak tarım politikasında yapılan reformlarla tarım sübvansiyon politikası tamamen değişmiştir. Buna göre yeni düzenlemelerle çevrenin korunması, gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı ve tarımsal alanların sürdürülebilir kullanımı öngörülmektedir. Ayrıca tarım-çevre ilişkilerini ilgilendiren düzenlemeler yanında

çevre politikaları kapsamında ele alınan çeşitli düzenlemeler ile AB'ye üye her ülkenin kendi koşullarına uygun olarak geliştirmiş olduğu ulusal programlar da organik tarımın yönlendirilmesine katkıda bulunmaktadır (Sayın ve Mencet, 2006, s.711).

Tüm AB ülkelerinde çiftçiler tarımsal çevre programları kapsamında destek almaktadır (Güzel, 2002, s.15). Organik tarımsal faaliyete yönelik desteklemeler OTP kapsamında Gündem 2000 düzenlemelerinde yer alan 1257/99 no'lu Kırsal Kalkınma Yönetmeliği ve çevre politikaları kapsamında yürütülmektedir. 1257/1999 no'lu yönetmelik 10 Ocak 2000 tarihinde uygulamaya konmuştur ve bu yönetmelikle bütün kırsal kalkınma projelerinin tek bir çerçevede toplanması amaçlanmış ve konu ile ilgili bütün mevzuatlar tek bir yasal düzenleme altında birleştirilmiştir. Bunun yanında kırsal kalkınmanın desteklenmesi için gerekli finansmanın da FEOGA (Fonds European d'Orientation et de Garanti Agricoles) olarak adlandırılan Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun Garanti bölümüne transfer edilecek fonlarla sağlanması kararlaştırılmıştır.

Çeşitli AB ülkelerinde organik tarıma yönelik devlet destekleri şu şekildedir:

İngiltere: En büyük önceliği çevresel olarak hassas bölgelere vermiştir. Arazinin yapısına bağlı olarak çiftçilere 5 yıl için ödenen geçiş dönemi yardımları verilmektedir ancak bu süre bittikten sonra yıllık olarak sürekli bir ödeme yapılmamaktadır (İTO, 2006, s.39).

Almanya: 1989'dan 1992 yılına kadar organik tarımın gelişimi kimyasalların yasaklanması şeklinde desteklenmiştir. Bu destekleme 1994 yılından itibaren tarımsal-çevre programı çerçevesinde fon aktarımı şeklinde devam etmiştir. 2002 yılından itibaren organik tarıma ekilebilir hektar başına destekte bulunulmuştur. Ayrıca organik tarıma ilk başlangıç masraflarına ilişkin destek tavanları 2002 yılında artırılmıştır (Güzel, 2002, s.34).

Almanya'da organik tarıma verilen destek konusunda federal yapıdan kaynaklanan pek çok farklı uygulama bulunmaktadır. Her bir eyalette organik tarımla uğraşan çiftçileri

desteklemek için farklı programlar uygulanmakta olup, bu programlara katılım şartları da farklılık göstermektedir (İTO, 2006, s.36). Yatırım yardımları yeniden yapılandırılmada faydalı olan bireysel çiftliklere, pazarlama ve sertifikasyona yöneliktir. Almanya'da çiftlik hesaplarından ziyade tahmini işlem esasına dayalı olarak küçük tarımsal işletmelerin vergilendirilmesi opsiyonu dışsal girdilere daha az dayanmayı tercih edilebilir kılar. Benzer olarak gelir vergilerine tahmini işveren katkıları mevsimlik işçi çalıştıran üreticilerin yararına olmaktadır (Lampkin vd, 1999).

Belçika: Hükümet tarafından organik tarımla uğraşan çiftçilere sebze üretiminde hektar başına yıllık sübvansiyon verilmekte ve organik tarım için kurulmuş iki araştırma merkezinin finansmanı sağlanmaktadır (İTO,2006, s.36). Belçika'da konvansiyonel tarım yapan çiftçiler, tahmin edilen gelir ile fiili (efektif) gelir üzerinden olmak üzere iki türlü vergilendirilmektedir. Organik tarımda ise desteklemeler, organik ürünlerin daha düşük fiyattan satılabilmesi için sübvansiyon niteliğinde düşünülmüştür. Bu yüzden özel bir vergilendirme rejimine tabi değildir. Organik tarım primleri tahmin edilen gelire değil efektif gelire eklenmektedir.

Danimarka: Hükümet organik tarım projelerini desteklemekte ve hektar başına sübvansiyonlar vermektedir (İTO, 2006, s.37). Danimarkalı çiftçiler organik tarıma geçmek konusunda isteksiz olmakla beraber, hükümet politikalarının ve pazar baskılarının sonucu organik tarıma önemli oranda geçiş gerçekleşmiştir.

Ayrıca Danimarka'da organik ürün üretim ve pazarlama projeleri de desteklenmektedir. Burada hedef kitle çiftçiler, işleyici firmalar, araştırma enstitüleri ve tüketicilerdir. Ayrıca hükümet programında belediyeler ve diğer kamu kurumlarının da organik tarımı desteklemesi yönünde hükümler vardır (İTO, 2006, s.36).

Danimarka'da pestisit azaltmaya yönelik vergiler/kanunlar konvansiyonel üreticileri çok daha fazla etkilemektedir. Bununla beraber uzun vadede azaltılmış pestisit

kullanımı, organik olarak üretilmiş gıdanın faydaları açısından tüketici anlayışını etkilemektedir (Lampkin vd, 1999).

İtalya: Organik tarıma verilen destekler bazı bölgelerde doğrudan gelir desteği gibi kullanılmaktadır. Organik pazarın gelişmesinde kullanılmak üzere mali kaynak yaratmak için zararlılarla mücadele ilaçlarına vergi uygulamasına başlanmıştır. Ayrıca halkı bilinçlendirme kampanyaları yürütülmektedir (İTO, 2006, s.38). Bu bağlamda devlet, organik tarımla ilgili bir araştırma enstitüsü ve çiftçilere eğitim veren bir okul kurmuştur. Ayrıca her yıl ulusal, bölgesel ve yerel bazda organik tarımla ilgili araştırma, deney, pazarlama ve promosyon gibi alanlara yapılan yatırımlar giderek artmaktadır (Nasır ve Kımiloğlu, 2006, s.419).

Hollanda: 2000 yılında duyurulan “Kazanmak İçin Organik Pazar” adlı politikaya göre organik tarım üretim ve tüketimini arttırmak için çeşitli önlemlere yer verilmiştir (İTO, 2006, s.38). Hollanda’da organik üretim yapan çiftçiler, VAMIL regülasyonundan (çevreye dost yatırım indirimi) yararlanmaktadırlar. Bu regülasyonun amacı tarımda sürdürülebilir yatırımları arttırmaktır. Çiftçiye faiz ve likidite avantajları sağlamak, yatırımların daha uygun fiyatla yapılmasını sağlamaktadır (Lampkin vd, 1999).

Hollanda’da organik tarıma geçen çiftçilerin geçiş maliyetlerine katkı amacıyla geçiş dönemlerinde çiftçilere finansal destek sağlanmaktadır. Ayrıca organik tarım yapılacak alanlara bireysel yatırımcılar tarafından yapılacak yatırımlarda faiz ve karlar vergilendirilmemektedir. Yeşil proje olarak kabul edilen projelerde organik çiftçilere düşük faiz oranları ile borçlanma imkanı sağlanmıştır. 2000 yılından sonra yıllık gelirinin en az %70’ini organik ürün satarak elde ettiğini ispatlayan üreticiler gelir vergisinden 6818 Euro’yu düşebilmektedir.

AB üyesi olan eski ülkelere oranla organik tarım uygulamaları AB’ye yeni üye olan ülkelerde daha az gelişmiş durumdadır. Organik tarım yöntemleri bu ülkelerde sadece son birkaç yıldan beri uygulanmaktadır. Ancak organik tarım uygulamaları ile yetiştirilen ürünleri önemli bir ihraç kalemi

olarak gördüklerinden kısa süre içerisinde büyük bir mesafe katetmişlerdir (İTO, 2006, s.40-41).

Lihtenstein: Devlet organik tarımla uğraşan çiftçilere sadece teşvik ödemelerinde bulunmamakta, aynı zamanda araştırma ve danışma masraflarını da karşılamaktadır. Lihtenstein'da sübvansiyonlar organik üretime ayrılan alanların durumlarına göre verilmektedir (Nasır ve Kımiloğlu, 2006, s.419).

Macaristan: Organik tarımsal üretimi, yüksek ihracat potansiyeli nedeniyle desteklemektedir. Sertifikasyon sisteminin kurulmasına ve pazarlamaya yönelik yardım ve teşvikler vermektedir. Macaristan sadece ihracata dönük teşvik ve yardım uygularken, iç pazara yönelik herhangi bir teşvik veya yardım uygulanmamaktadır. 1998 yılından itibaren organik üretime yönelik yardımlar başlamış olup, bu yardımlar çeşitli meslek kuruluşları için üyelik aidatı, analiz giderleri ve alınan danışmanlık hizmetlerinin tutarını kapsamaktadır.

Polonya 1993 yılından itibaren Tarım Bakanlığı vasıtasıyla toprak ve su analizleri için destek sağlamaya başlamıştır. 1998'de Tarım Bakanlığı bünyesinde çalışan Organik Tarım Çalışma Grubu tarafından bir teşvik sistemi hazırlanmıştır. Bu teşvik sistemi çerçevesinde; 1998'den itibaren kontrol kuruluşlarının, organik çiftliklerin kontrol ve sertifikalandırma bedelleri devlet tarafından karşılanmaktadır.

Slovenya: AB politikalarına uyum sağlamak amacıyla 1997 yılında tarım politikası reformu çerçevesinde 1999-2002 yılları arasında geçerli olacak birçok düzenleme getirilmiştir. 1999 yılında organik sertifikası almış, 1998'de arazilerini organik üretime ayırmış çiftçiler, hektar başına verilen teşviklerden yararlanabilmektedir. Söz konusu teşvikten yararlanmak isteyen çiftçiler en az dört yıl organik üretimde bulunmuş olmaları gerekmektedir.

Hükümetlerin organik tarıma mali destekleri; geçiş dönemi destekleri, sertifika maliyeti destekleri, kredi programlarıyla desteklemeler ve sigorta destekleri şeklinde olabilmektedir (Bloom ve Duram,2007, s.109). Burada ağırlık kazanan konular; çevreye uygun tarımsal metotların teşvik

edilmesi ve bunlara yönelik desteklemelerin mevcut düzeyin üç katına çıkarılması, kurallara uymayanlara yönelik doğrudan yardım ve desteklemelerin kısıtlanması veya kesilmesi, tarım alanındaki bilimsel araştırmalara daha fazla önem verilerek doğanın korunmasının sağlanması ve pazarların da buna göre yönlendirilmesidir. Çevre politikalarında ise amaçlanan konular çevre, bitki, insan ve hayvan sağlığının korunmasıdır ve bütünlüçülük, yüksek seviyede koruma, ihtiyat, önleme, kaynaktan önleme ve kirlenmeden ötür ilkeleri mevcuttur. Bunların dışında ayrıca her üye ülkenin kendine özgü koşullara göre oluşturduğu ulusal programlar da mevcuttur.

3.2. Türkiye’de Organik Tarıma Yönelik Devlet Destekleri

Organik tarımsal işletmelerinin de diğer konvansiyonel veya geleneksel tarım işletmeleri gibi ekonomik getirisi olmalıdır. Aksi halde çiftçilerin bu tarımsal üretim sistemini seçmeleri mümkün olamaz. Organik tarımın ekonomik yararları yanında ekolojik fayda sağlaması gerekirse de, bu ekolojik yararın parasal olarak değerlendirilmesi çoğu kez ihmal edilir. Organik tarım uygulamalarının ekonomik, ekolojik ve sosyal faydasının birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Er ve Başalma, 2008, s.304). Türkiye’de organik tarıma bakışın ve verilen desteğin bulunduğumuz aşamada yurt dışına ihracatın artırılması şeklinde olduğu söylenebilir.

Türkiye’nin kırsal alanda çok yüksek bir nüfusa sahip olması ve bu nüfusun büyük bir kısmının tarımla uğraşması, organik tarım ürünleri ihracatının nispeten daha kolay olması organik tarımı Türkiye ekonomisi açısından daha önemli hale getirmektedir. Türkiye dünyada artan organik ürün talep fazlasını karşılamak açısından uygun potansiyellere sahiptir. Çünkü organik tarım Türkiye’nin doğal yapısına uygundur ve bu durum Türkiye’ye önemli rekabet avantajları kazandırmaktadır (Çetin ve Başarır, 2006, s.80).

Çevresel maliyetlerin azaltılması konusunda kamuya önemli yararlar sağlayan bir sistem olan organik tarıma geçişteki yüksek maliyetlerin çiftçiden ve organik ürün müşterisinden kamuya transfer edilmesi gereklidir (Lotter, 2003, s.103). Bu transfer ise devletin organik ürün üreticilerine çeşitli destekler sağlamasıyla mümkün olur. Ülkemizde de organik

ürün üretimi yapan üreticiler devlet tarafından -çok kapsamlı olmasa da- desteklenmektedir.

Türkiye’de organik tarım yapan çiftçilere verilen devlet destekleri; düşük faizli krediler, doğrudan gelir desteği, çevre amaçlı tarımsal arazilerin korunmasına yönelik destekler, iyi tarım uygulamaları ve toprak analizi yaptırılmasına ilişkin destekler olarak sıralanabilir. Bunlar aşağıda kısaca açıklanmaktadır (www.tarim.gov.tr, Erişim, 22.10.2009)

-Faiz İndirimli Tarımsal Krediler: Bir yıl süre ile çıkarılmış olan 25 Şubat 2004 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile organik tarımsal ürünleri ve girdileri üreten müteşebbislere tarımsal kredilere uygulanan cari faiz oranından % 60 indirimli olarak azami 3 yıl vadeli yatırım ve 1 yıl vadeli işletme kredisi kullanma imkanı sağlanmıştır. Bu karar daha sonraki yıllarda 5 yıl vadeli yatırım ve 1,5 yıl vadeli işletme kredisi kullanma imkânını da sağlayarak 2005, 2006, 2007 ve 2008 yılları için uzatılarak devam ettirilmiştir. Bu kapsamda 2004-2008 yılları arasında toplam 2324 müteşebbise 68.511.000 TL işletme ve yatırım kredisi kullandırılmıştır. Bu uygulamayla gerek organik tarımsal üretim yapacak gerekse organik girdi üretecek müteşebbisler de destekleme kapsamına alınmıştır.

-Doğrudan Gelir Desteği: 30.04.2005 tarih ve 25801 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bitkisel Üretimle İlişkili Olarak, Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına İlişkin Tebliğ” ile organik tarım üreticilerine doğrudan gelir desteğine ilave olarak dekara 3 TL ek destek ödenmesi sağlanmıştır. Bu kapsamda 2005 yılı için 1.042 üretici 131.275 TL, 2006 yılı için de 1.536 üretici 351.565 TL ilave destekten yararlandırılmıştır. 2007 yılı için dekar başına 5 TL ilave doğrudan gelir desteği ödenmesi yapılarak 1615 üreticiye 653.732,5 TL ilave destekten yararlandırılmıştır.

-Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Programını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesi (ÇATAK): “Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunmasını Tercih Eden Üreticilerin Desteklenmesine” İlişkin 2008/14268 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 14.11.2008 tarihli ve 27054 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. 2. kategori çevre dostu tarım teknikleri ve

kültürel uygulamalarına 135 TL/da ödeme yapılması planlanmıştır.

-Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları ile Toprak Analizi Yaptırılmasına ve Bambus Arısı Kullanımına Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair 4/11/2008 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı: Organik tarım uygulamaları gerçekleştiren, çiftçi kayıt sistemine ve organik tarım bilgi sistemine kayıtlı çiftçiler ile iyi tarım uygulamaları gerçekleştiren çiftçi kayıt sistemine kayıtlı çiftçilere dekar başına 20 TL, toprak analizi yaptıran çiftçi kayıt sistemine kayıtlı çiftçilere ise dekar başına 2,5 TL destekleme ödemesi yapılması, organik tarım ve iyi tarım uygulamaları ile toprak analizine ilişkin destekleme ödemeleri, seralarda doğal polinasyonu sağlamak amacıyla bambus arısı kullanan üreticilere, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı il ve ilçe müdürlüklerince düzenlenecek hakediş belgeleri üzerinden koloni başına 50 TL destekleme ödemesi yapılması kararlaştırılmıştır.

Türkiye’de yukarıda belirttiğimiz “bazı kredilere sağlanan faiz indirimi” dışında etkin bir teşvik uygulanmamaktadır. Özellikle AB’nde özelliği olan tarımsal alanlar ve bu bağlamda organik tarım faaliyetlerine yönelik bir teşvik politikası geliştirilmesi söz konusu olduğundan Türkiye’deki organik tarım üreticilerinin rekabet edebilmeleri açısından daha kapsamlı teşvik politikalarına ihtiyaç duyulduğu ortadadır (Özkan, 2006, s.676).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın organik tarım strateji belgesine göre, 2006-2020 döneminde organik tarıma destek politikalarıyla ilgili olarak bir takım çalışmalar yapılması planlanmaktadır. Bu çalışmalarda organik tarıma yönelik desteklerin üretime yönelik mali destekler, geçiş dönemi destekleri, sertifikasyon ve kredi destekleri şeklinde olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar şöyle özetlenebilir (www.tarim.gov.tr, Erişim, 22.10.2009):

-Organik tarımın gelişmesi için; ürüne ve üretime yönelik destekler, konvansiyonel tarımdan organik tarıma geçiş desteği pazarlamaya yönelik desteklerin sağlanması ve Türkiye’de ekonomik gelişmede dezavantajlı bölgelerin belirlenerek organik

üretim yapan üreticilere alan ya da üretim miktarına göre bir destekleme verilmesi,

-Organik tarımın çevreye sağladığı olumlu katkılarının çevre programları içerisinde ilaveten desteklenmesi, organik tarım yapan üreticilerin, kontrol ve sertifikasyon ücretleriyle analiz ücretlerinin desteklenmesi,

-Üretim-tüketim zincirinde depolama, paketlenme, işleme ve nakliye gibi hasat sonrası işlemlerin geliştirilmesi için teşvik ve kredilerin verilmesi,

Türkiye'nin 2008 yılı ihracat gelirlerinin 127 milyar dolar olduğu düşünülürse, 2008 yılında gerçekleştirilmiş olan 27.2 milyon dolarlık organik tarım ihracat geliri oldukça düşük kalmaktadır. Bunun için bu gelirin artırılması ve organik tarım ticaretinin toplam ticaret içindeki payının artırılması gerekmektedir. Şimdi olmazsa bile önümüzdeki yıllarda organik ürün üretim ve ticaretinin daha fazla önem kazanacağı ve bu pazarda Türkiye'nin de payını şimdiden arttırması ve gerekli önlemleri alması gerektiği ortadadır.

Görüldüğü gibi dünyada ve Türkiye'de organik tarım üreticilerine destekleyici sübvansiyonlar verilmektedir. Ancak burada dikkati çeken husus, Türkiye'de ve dünyada organik tarıma yönelik etkin vergi teşvik araçlarının olmamasıdır. Verilen sübvansiyonlar, üreticilere sabit bir getiri sağlaması ve ekolojik sistemin devamı açısından önemlidir. Ancak bu sübvansiyon sistemi kaynak açısından sorun yaratabilecek bir yapıya sahiptir. Bu açıdan Bahrs(2004), organik tarım sübvansiyonlarının vergi teşvikleriyle de desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda özellikle gelire dayalı vergiler(gelir ve kurumlar vergisi) vergi muafiyeti ve vergi oranlarında indirim gibi yollarla önemli bir sübvansiyon aracı olarak kullanılabilir yapıdadırlar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarımda kimyasal ilaç ve gübre kullanımının çevre ve insan sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratması alternatif üretim süreçlerini gündeme getirmiştir. Bu alternatiflerin başında gelen organik tarım ürünlerinin gerek ulusal gerek uluslararası

düzyeyde talebi ve tüketimi her geçen gün artmaktadır. Bu talep artışı, bu ürünlerin fiili ihracatçısı veya potansiyel ihracatçısı konumundaki ülkeleri yakından ilgilendirmektedir. Çünkü 2010 yılında 70 milyar dolara yakın büyüklükte bir pazar beklenmektedir.

Bu büyüklüğün farkında olan gelişmiş veya gelişmekte olan bütün ülkeler organik tarımı desteklemektedirler. Ancak gelişmiş ülkeler iç taleplerini karşılayamadıklarından ithalata yönelmekte ve diğer ülkelerden (özellikle gelişmekte olan ülkelerden) organik ürün talep etmektedirler. Zaten gelişmekte olan ülkelerde organik üretimi tetikleyen en önemli unsur da gelişmiş ülkelerden gelen bu talep olmuştur.

Organik tarım pazarında potansiyel olarak güçlü bir ihracatçı da Türkiye'dir. Türkiye'nin toplam ihracatı içinde organik ürün ihracatının yeri oldukça düşükdür. Bu durum, organik ürünlerin uluslararası ticareti açısından önemli rekabet avantajları olmasına rağmen Türkiye'nin bu potansiyelinden yararlanılmadığını göstermektedir.

Üyelik sürecinde olduğumuz AB'nin bir çok ülkesi dünya organik ürün pazarında hem rakibimiz hem de pazarımız durumundadır. AB'ye üye olunması veya özel statüye girilmesi durumunda dahi ortak tarım politikası çerçevesinde yapılacak yardımlar Türkiye'de organik tarıma çok büyük destekler sağlayacaktır. Türkiye'nin dünya organik ürün pazarından aldığı payı artırması ve dış ticaretine olumlu katkı sağlayabilmesi için daha etkin teşvik tedbirlerine başvurması gerekmektedir.

İlk olarak, organik ürünlerin pazarlanması, pazar bağlantılarının kurulması, üreticilerin eğitimi ve danışmanlık hizmetleri etkin bir şekilde verilmeli, bu ve benzeri konulardaki masrafları karşılanmalıdır.

Gelecek birkaç yıllık hedef belirlenmeli ve pazar payı ve büyüme oranları ona göre takip edilmelidir. Bu konuda tüketicilere bilgi verecek irtibat büroları oluşturulmalıdır. Bu bürolar aracılığıyla üreticilerin soru ve sorunları giderilmeli, teşvik için gerekli başvurular yapılabilir.

Organik tarımda üretime yönelik olarak verilecek desteklerin yanında mali desteklerin de etkin düzenlemelerle verilmesi gerekmektedir. Örneğin vergileme alanında yatırım indirimi, harçlar ve vergilerden istisnaları, düşük faizli krediler ve doğrudan ödemeler gibi kapsamlı teşvik unsurlarına yer verilmelidir. Geçiş maliyetlerine etkin katkıda bulunulmalı ve gelirin belirlenmesi için organik tarımdan elde ettiğini ispatlayanlara (Hollanda'da olduğu gibi) gelir vergisi ve kurumlar vergisi avantajı sağlanmalıdır.

Dünyada toplumlar çevre ve insan sağlığı açısından gittikçe bilinçlenmekte ve bu bilinç düzeyi arttıkça organik ürünlere olan talep de artmaktadır. Artan talep yanında dünya genelinde organik ürün üretiminin de hızla artması uluslararası pazarda özellikle gelişmekte olan ülkeler arasında kıyasıya rekabetin yaşanmasına neden olacaktır. Türkiye de yerinde müdahalelerle bu alandaki potansiyelini harekete geçirerek dünya organik ürün pazarında önemli söz sahibi olabilecek ülkelerden biri konumundadır.

KAYNAKÇA

ALTINDIŞLI, Ahmet (2002). Türkiye'de Ekolojik(Organik,Biyolojik) Tarım, içinde, "*Organik Tarım*", ETO Yayınları, Emre Basımevi, İzmir, 2002.

ATASEVEN, Yener; GÜNEŞ, Erdoğan (2008). "*Türkiye'de İşlenmiş Organik Tarım Ürünleri Üretimi ve Ticaretindeki Gelişmeler*", U.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, C.22, S.2, s.25-33.

BAHRS, Enno (2004). "*Proposal for a more efficient subsidy system for organic farming: Potential use of the tax system within the European Union*", Renewable Agriculture and Food Systems, Vol:20, No:3, pp.148-154.

BAŞARIR, Aydın; ÇETİN, Ahmet (2006). "*Organik Ürünlerin Talep Projeksiyonu*", içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAK Yayınları, No:2006/1, İstanbul.

BEST, Henning (2008). "*Organic agriculture and the conventionalization hypothesis: A case study from West Germany*", Agriculture and Human Values, Vol.25, No:1, p.95-106.

BLOOM, Shauna; LESLIE, M.; DURAM; A (2007). "A Framework to Assess State Support of Organic Agriculture", Journal of Sustainable Agriculture, Vol. 30, No:2, p. 105-123.

BULU, Melih (2006). "Elmas Modeli İle Türk Organik Tarım Sektörünün Rekabet Gücünün Analizi", içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAK Yayınları, No:2006/1, İstanbul.

BULUT, Yakup; BİRGİLİ, Berrak (2006). "Organik Tarım Uygulamalarında Kamu Yönetiminin Rolü ve Önemi: Dünya, Avrupa ve Türkiye, Avrupa Birliğinde Organik Tarım Uygulamaları", içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAK Yayınları, No:2006/1, İstanbul.

ÇETİN, Ahmet; BAŞARIR, Aydın (2006). "Organik Tarım ve Kırsal Kalkınma", içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAK Yayınları, No:2006/1, İstanbul.

ÇETİN, E. Nükhet(2005). Dünyada Ve Türkiye'de Organik Tarım Ürünleri Dış Ticareti ve Türkiye'nin AB'ye Uyumu, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal. Bilimler Enstitüsü.

DEMİRYÜREK, Kürşat (2004). "Dünya'da ve Türkiye'de Organik Tarım", Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt:8 Sayı:3-4, s.63-71.

DEMİRYÜREK, Kürşat; BOZOĞLU, Mehmet (2007). "Türkiye'nin Avrupa Birliği Organik Tarım Politikasına Uyumu" Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Sayı:3, s.316-321.

ER, Celal; BAŞALMA, Dilek (2008). Organik Tarımdaki Gelişmeler, Nobel Yayınları, İstanbul.

FERSINO, Vincenzo; PETRUZZELLA, Damiano (2009). "Organic Agriculture in the Mediterranean Area: State of the Art", <http://ressources.ciheam.org/om/pdf/b40/02001646.pdf>, 06.05.2009.

FIBL&IFOAM (2009). "Organic Agriculture Worldwide: The Main Results of The FIBL&IFOAM Survey-2009", www.orgprints.org, Erişim, 13.03.2010.

GÜNDÜZ, A.Yılmaz; KAYA, Mehmet (2007). “Avrupa Birliği Tarım Politikası ve Türkiye’de Organik Tarımın Geliştirilmesi Üzerine Olası Etkisi”, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi www.e-sosder.com ISSN: 1304-0278, Cilt:6, Sayı: 21.

GOMIERO, T; PAOLETTI, M.G.; PIMENTEL, D. (2008). “Energy and Environmental Issues in Organic and Conventional Agriculture”, Critical Reviews in Plant Sciences, 27, p.239-254.

GÜZEL, Tülay (2002). Almanya Organik Tarım Ürünleri Sektörü ve İhracat Olanakları, İTO Yayınları, No:2002-45, İstanbul.

İTO (2006). Organik Tarım Analizi ve AB Pazarı Fırsatı, İTO Yay., No:2006-12 İstanbul.

İTO (2009). Organik Tarım Bakımından Türkiye’nin Potansiyeli, Bugünkü Durumu ve Geleceği, İTO Yay., No: 2009-3, İstanbul.

KIRIMHAN, Sücaattin (2005). Organik Tarım Sistemleri ve Çevre, 1.bs, Ankara.

LAMPKIN, Nicolas; C. Foster, S. Padel and P. Midmore (1999). “The policy and regulatory environment for organic farming in Europe”. Organic Farming in Europe: Economics and Policy. Vol. 1-2.

LAMPKIN, Nicolas (2002). “Development of policies for organic agriculture”. Proceedings of the CORConference, 26-28th March 2002, Aberystwyth. p. 321-324.

LOTTER, W. Donald (2003). “Organic Agriculture”, Journal of Sustainable Agriculture, Vol. 21 N0:4, pp. 59-128.

MARANGOZ, Mehmet (2005). Organik Tarım Ürünleri Pazarının Gelişme Potansiyeli ve Organik Tarım Ürünlerinin Pazarlanması (Gap Bölgesine Yönelik Bir Çalışma), , Gap-Gidem Yayınları, 1.bs, Ankara.

MARANGOZ, Mehmet (2008), Organik Ürünlerin Pazarlanması, Ekin Kitabevi.

MICHELSEN, Johannes (2008). “A Europeanization Deficit? The Impact of EU Organic Agriculture Regulations on New Member State”, Journal of European Public Policy, Vol:15, No:1, p.117-134.

NASIR, Aslıhan; KIMİLOĞLU, Hande (2006). “Organik Tarım Ürünlerinin Ekonomik Boyutu ve Pazarlanması”, içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel

Stratejiler ve Uygulamalar içinde:, URAK Yayınları, No:2006/1,İstanbul.

ÖZBİLGE, Zeynep (2007). “*An Analysis of Organic Agriculture in Turkey: The Current Situation and Basic Constraints*”, Journal of Central European Agriculture, Vol.8 No:2, p. 213-222

ÖZKAN, Zeynep (2006). “*Türkiye’de Organik Tarım Mevzuatı ve Politikalar*”, içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAK Yayınları, No:2006/1,İstanbul.

PEZİKOĞLU, Filiz (2004). Organik (Ekolojik, Biyolojik) Tarımda Arz, Talep ve Pazarlama, Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkezi Araştırma Enstitüsü, (Yayımlanmamış Çalışma), Yalova.

RAYNOLDS, Laura T. (2000). “*Re-embedding Global Agriculture: The International Organic And Fair Trade Movements*” Agriculture and Human Values, Vol: 17, No:3, , p. 297-309.

SAHOTA, Amarjit (2005). “*Overview of the Global Market for Organic Food & Drink*”, In Willer, H. and Yussefi, M.(Eds),The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2005, (7th revised edit.) IFOAM, Bonn <http://orgprints.org/4297/01/1365-world-of-organicagriculture.pdf>

SAKARYA, Sema (2006). “*Sürdürülebilir Rekabet Avantajı*”, içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAK Yayınları, No:2006/1,İstanbul.

SAYIN, Cengiz (2002). “*Avrupa Birliği’nde Organik Tarıma Yönelik Politikalar*”, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakùltesi Dergisi, Cilt:15 Sayı: 2, s. 31-38.

SAYIN, Cengiz; MENCET, M.Nisa (2006). “*Avrupa Birliğinde Organik Tarım Uygulamaları*”, içinde, İ. Hakkı Eraslan, Ferhat Şelli (Ed.), Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, URAK Yayınları, No:2006/1,İstanbul.

STASTNY, M. Mezak; VİTEZ, Marijeta; PİSKER Barbara (2008). “*Organic Agriculture In The Modern Way Of The Business Activity*”, in, Transitional Challenge Integration and

Globalization, International Conference of The School of Economics and Business in Sarajevo, 4th International Conference, Sarajevo.

SÜRMEİ, Aşkın (2003). Organik Tarım Gelişimi ve İlkeleri, Kırsal Kalkınma Programı Eğitim Dizisi, Dev-Maden Sen Yayınları, No:1.

TURHAN, Şule (2005). "Tarımda Sürdürülebilirlik ve Organik Tarım", Tarım Ekonomisi Dergisi, Cilt:11, Sayı:1, s.13-24.

TÜGEM (2009). "Genel Organik Tarımsal Üretim Verileri", www.tugem.gov.tr, Erişim:28.10.2009.

USAL, Gülcan (2006). Toros Dağ Köylerinde Organik Tarım Yoluyla Üretici Gelirlerini Arttırma Olanakları, Basılmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bil. Enstitüsü.

UZUN, Fatma (2006). Organik Tarım Üretim ve İhracatı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YOUNIE, David (2001). "*Organic and Conventional Beef Production - a European Perspective*", 22nd Western Nutrition Conference, University of Saskatchewan, Canada.

YUSSEFİ, Minou; WILLER, Helga (2007). "*Organic Farming Worldwide 2007: Overview & Main Statistics*", Willer H. and Yuseffi M.(Eds.) içinde The World of Organic Agriculture Statistics and Emerging Trends-2007, 9th Ed. IFOAM&FIBL, <http://www.orgprints.org/10506>, Erişim, 20.05.2009.

www.egelihracatcilar.com/Images/Menu1, Erişim 11.10.2009.

www.eto.org.tr/tureko.asp, Erişim, 22.10.2009.

www.organic-world.net, Erişim, 23.10.2009

www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=uretim/organiktarim/organik_tarim.htm, Erişim, 22.10.2009.